

Jan Galandauer, *František kníže Thun. Místodržící Českého království,*

Praha-Litomyšl 2007, Paseka, 318 s.,
ISBN 978-80-7185-803-4

Ve velké řadě „Historická paměť“ nakladatelství Paseka vyšla díky Janu Galandaurovi jako 15. svazek biografická studie týkající se osobnosti, která významně zasáhla do dějin posledního století Českého království v rámci habsburské monarchie. Autor si byl patrně vědom skutečnosti, že se od něj očekává vzorové zpracování historického díla po stránce obsahu i metody, a to i přesto, že se jeho odborný zájem doposud koncentroval spíše na otázky politiky a diplomacie než na různá tajemství archivů z osobního života „celebrit“. Ostatně sama volba tématu nutí autora k tomu, aby co nejširěji využil nabízejících se možností základního výzkumu k českým dějinám 19. století. Rozsáhlý rodinný archiv děčínských Thunů byl až dosud spoře využit k serióznímu historickému bádání. Proto ani z thunovského tématu zdaleka dosud nebylo vytěženo vše, čeho si všímá módní vlna historické literatury založené na pozůstalostech deníků a korespondencí v soukromých archivech. Navíc byli se zánikem habsburské monarchie Thunové pozapomenuti a autor biografie Františka Thuna (1847–1916) není v tak příznivé situaci čtenářského zájmu jako historikové dodnes atraktivních biografií Habsburků z druhé poloviny 19. století. Roku 1991 se objevila i v českém dějepisectví seriózní monografie o císaři Františku Josefovi I. z pera Otto Urbana,¹ která neopomněla nic, co bylo důležitého napsáno od dob Egona C. Cortiho o posledních desíletích vídeňského císařského dvora. Životopisec Thunů se však nemůže opřít téměř o žádnou podobnou literaturu, ať už by se jednalo o kteréhokoli z Thunů 19. století. Neexistuje například ani moderní biografie Františkova strýce hraběte Leopolda či Leo Thuna, v evropských intelektuálních kruzích 40. let 19. století známého rakouského konzervativního politika a později autora rakouské školské reformy. O něm se Galandauer pouze zmiňuje stejně jako o několika jiných předcích knížete Thuna, protože nepíše dějiny rodu, nýbrž biografii jednotlivce. František Thun si nikdy nevedl deník ani nenapsal žádné paměti. Své osobní mínění mohl tedy projevit především v rozsáhlé korespondenci, avšak pouze tehdy, pokud svůj dopis adresoval ženě, bratrovi či některému z důvěrných přátel. Masivním zdrojem informací je však deník mladšího bratra Jaroslava, Františkovi zcela oddaného, psaný po celý jeho dospělý život. Také Fran-

1 OTTO URBAN, *František Josef I.*, Praha 1991.

tiškova a Jaroslavova matka, hraběnka Leopoldina Thunová, rozená Lambergová, napsala své vzpomínky. Z nich se spolu s dalšími rodinnými událostmi dozvídáme o dětství a mládí Františka, tráveném spolu s jeho sourozenci často v cizině, protože otec, hrabě Fridrich Thun, byl rakouským diplomatem. Od mládí František Thun, kterému se knížecího titulu dostalo až v pozdějším věku, věděl, že bude jako nejstarší syn v rodině majorátním pánem nad rozsáhlou děčínskou doménou a dalšími statky v Čechách. Vysokoškolským studiem práv, vojenskou službou a ekonomickým vzděláním se připravoval na různé eventualy své budoucí existence. V tomto ohledu nebyly Thunovy možnosti a zavedené strategie jeho rodiny odlišné například od životní přípravy habsburských arcivévodů, o nichž máme v literatuře daleko více informací než o Thunech.

V roce 2004 vydali v Mnichově manželé Schadovi deník dcery Františka Josefa I. Marie Valerie, v němž si k 22. květnu 1887 poznamenala rozhovor své matky, císařovny Alžběty, se svým snoubencem, arcivévodou Františkem Salvátorem (1866–1939).² Na otázku císařovny, jaké knihy budoucí zeť nejraději čte, František Salvátor odpověděl, že o vojenských taktikách a zároveň že studuje plány bitev. Když se pak císařovna zajímala, v kom vidí nepřítele, zda v Němcích, Italech či Rusech, udiveně odvětil, že přece nezáleží na tom, kdo by měl být „nepřítel“. Podle obrazu z Valeriina deníku byl František Salvátor učenlivým rakouským důstojníkem, věrným katolíkem, politickým konzervativcem, tolerantním manželem a disciplinovaným zetěm císařského páru. Někým velmi podobným byl podle Garlandauerova obrazu i František Thun v mládí. Roku 1874 se oženil s dvacetiletou Annou Marií princeznou Schwarzenbergovou, kterou přede dnem zasnoubení podle stop v rodinném archivu jako by neznal. Ode dne zasnoubení jí však psal zamilované dopisy. Po svatbě se korespondence mezi manželi stala dokumentací pro Thunovu politickou kariéru. Když Anna Marie roku 1898 ve svých čtyřiačtyřiceti letech zemřela, František Thun pro ni hluboce truchlil. Spříznění s vlivnou a v rakouské politice angažovanou rodinou Schwarzenbergů patrně přispělo k tomu, že si František Thun jako své zaměstnání ne zvolil ani stav vojenský, ani diplomacii, nýbrž třetí možnost bohatého rakouského šlechtice a věrného katolíka: účast na politickém životě konzervativních velkostatkářů.

Od chvíle, kdy František Thun vstoupil do politiky, nastává autoru jeho biografie jistý metodologický problém. Od konce 70. let 19. století do roku Thunovy smrti (1916) existuje v soukromých i státních archivech a v soudobém politickém tisku, českém i německém, domácím i zahraničním, nezvládnutelné množství dokumen-

2 MARTHA SCHADOVÁ, HORST SCHAD, *Marie Valerie. Deník nejmilejší dcery císařovny Alžběty Rakouské*, Praha 2007.

tů, které by všechny podle pravidel odborné heuristiky měl Thunův životopisec vyhledat, aby je buď srovnal s příslušnou literaturou, nebo objevil jako dosud v literatuře neznámé. Nabízí se mu tak možnost jako první využít bohatého thunovského archivu k základnímu výzkumu archivních pramenů k dějinám Českého království v posledních desítiletích habsburské monarchie. Není však v silách jediného autora Thunovy biografie takové množství dokumentů zpracovat, zejména pokud se týká státních a zemských archivů. Domnívám se však, že Galandauer zvolil správný metodický postup, když dal před ostatními prameny přednost dosud neprobádaným dokumentům o Františku Thunovi v děčínském rodinném archivu. Umožnilo mu to nabídnout čtenáři pohled na Thuna očima jeho rodiny a nejbližších přátel místo až dosud v české historiografii obvyklého pohledu staročechů či mladočechů, jak jej kdysi prezentoval Zdeněk Václav Tobolka. Tak bylo možné představit Thuna jako celistvou osobnost politika své doby, aniž bylo nutné v měnící se situaci neustále odkazovat na literaturu o politických dějinách monarchie. To by patrně změnilo Thunovu biografii v nečitelný elaborát popisu aktivit politika, který byl dvakrát místopředsedou Českého království, jednou předsedou rakouské vlády a dědičným členem panské sněmovny, kde po roce 1900 dokonce vedl pravici.

Co se však autorovi podařilo při využití korespondence a deníků z thunovského archivu, povedlo se jen zčásti při využití tisku. Nelze však po autorovi žádat, aby v rámci biografie zvolené osobnosti z konce 19. století provedl i analýzu tisku k ní se vztahujícího. Tím spíše, že v rodinném archivu nalezl sice impozantní sbírku karikatur Františka knížete Thuna, nikde se však nezmiňuje o tom, že by si Thunové vedli výstřížkový archiv novinových článků. O postojích například Národních listů k Thunovi se proto čtenář dozvídá prostřednictvím disertace Luboše Velka o Národní straně svobodomyšlné v letech 1889–1907. Těto disertaci dal Galandauer přednost před staršími výklady o české politice a opíral se o ni při koncipování Thunovy biografie. Pohled na Thuna jako na svéráznou osobnost rakouské politiky v Čechách, neochvějně věrnou císaři a konzervativním zásadám, pochází tedy především z dokumentů rodinného archivu. Domnívám se, že je to obraz v zásadě správný. Těžko bychom si mohli představit, že z úředních spisů či z různých politicky zabarveného tisku by v Thunově době mohla vyplynout jeho skrytá touha po návratu Českého království před rok 1848, kdy vládl mír mezi Vídní a Prahou a mezi Čechy a Němci. Před příbuznými a přáteli se František Thun nemusel s touto touhou skrývat, neboť své konzervativní názory rodině dlouhodobě věštěval.

Je otázkou, zda si František Thun uvědomoval, že ve svých konzervativních požadavcích návratu k absolutistickému vládnutí jde mnohem dál než jeho milovaný císař, protože ten si patrně byl vědom nevratnosti situace monarchie. Císař se však snažil využít stále propukající a popravdě řečeno neřešitelné konflikty mezi národnostmi v monarchii k podpoře přesvědčení, že je třeba zachovat silný společný stát. Podle obrazu, jaký Thunovi dává Galandauerova biografie, byl Thun dokonce

císaři podoben pracovními návyky a soukromým životem, zejména v starším věku: starý muž přetížený svými úkoly, toužící po klidu a rodinné pohodě, ale do poslední chvíle odmítající opustit svou úlohu ve snaze zachovat monarchii. Dokonce i potřebou harmonického života v rodině si byli mocnář a jeho nejvěrnější úředník podobní. Informace dokumentů z rodinného archivu o druhém Thunově sňatku v dvaapadesáti letech se poněkud podobají veřejnému mínění o legendárním vztahu Františka Josefa k paní Schrattové.

Rodinný archiv Thunů přináší nespočetné důkazy o zdá se upřímné oddanosti Františka Thuna císaři Františku Josefovi. Za svůj život obdržel František Thun od císaře maximálně možné množství vysokých vyznamenání, při císařově známé uzavřenosti ve věcech citových lze však těžko zjistit, zda si František Josef I. byl vědom nelíčenosti úcty a lásky, které vůči němu Thun choval. Otto Urban ve své monografii o Františku Josefovi považuje Thunovu deklaraci věrnosti za součást služebních povinností vysokého úředníka monarchie. V rejstříku jmen zmíněných v Urbanově monografii je František Thun, český místodržitel, uveden pouze dvakrát, a to ještě omylem pod jménem hraběte Františka Antonína Thuna, svého dědečka, který místodržitelem nikdy nebyl.

Kdyby autor Thunovy biografie nedal v základním výzkumu přednost rodinnému thunovskému archivu před státními archivními institucemi, patrně by nezískal jiný pohled na rakouského politika a vysokého státního úředníka, než jaký dosud existoval v literatuře, a to i kdyby se mu podařilo analyzovat všechny politický tisk dané doby. Soukromá korespondence Thunů totiž otevírá možnost speciální analýzy. Výměna dopisů s blízkými příbuznými vynáší na světlo názory a fakta, které se nemohly objevit v novinách nebo v úředních zprávách. Obohacení pohledu na Thuna, významného konzervativního politika své doby, o obecně lidské rysy jeho osobnosti, umožňuje dát jeho biografii vše, co jí patří. Rodinný archiv však nestačí suplovat archivy státní, pokud chceme studovat politické poměry, do nichž Thun vstupoval a které pomáhal vytvářet. Zdařilá Galandauerova biografie Františka knížete Thuna poskytne každému, kdo se bude zabývat bouřlivou vnitropolitickou situací habsburské monarchie v posledních desetiletích její existence, především vydatnou oporu při studiu Thunovy osobnosti a cenný intimní pohled do soukromí významné šlechtické rodiny v Čechách na konci 19. století. Domnívám se, že to je dost ve srovnání s tím, co dosud bylo v příslušné odborné literatuře známo. Snahou o popularizační přístup k látce, například mezititulky kratších úseků kapitol, si autor nikterak nezdává. Thunovská biografie totiž na druhé straně udržuje odborné zvyklosti odkazů na archivní materiál i na literaturu. Po stránce obsahu i metody jde podle mého názoru o typ historické biografie, která snese srovnání s moderní biografickou literaturou zpracovanou podle pravidel základního vědeckého výzkumu.